

Uutisen selkoistamisessa korostuvat vastaanottaja ja tekstilaji

Auli Kulkki-Nieminen: *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä.* Acta Universitatis Tamperensis 1524. Tampere: Tampereen yliopisto 2010. 250 s.

ISBN 978-951-44-8092-8 (NID.),
978-951-44-8093-5 (PDF).

Erityisryhmien huomioon ottaminen viestinnässä on yhteiskunnassa laajasti tunnustettu haaste. Nykyisin puhutaan esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja käytettävyydestä varsinkin verkkoviestintään liittyvissä yhteyksissä, mutta yhä enemmän myös *selkokielestä*. Selkokielellä tarkoitetaan kielimuotoa, joka on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan luettavampaa ja ymmärrettävämpää kuin yleiskieli (Leskelä & Virtanen 2006: 8). Selkokielen ajankohtaisuudesta osoituksena on myös se, että aiheesta on Suomessa vuonna 2009 ilmestynyt kaksi Kehitysvammaliiton kustantamaa opaskirjaa, Hannu Virtasen *Selkokielen käsikirja* ja Johanna Kartion toimittama *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Kuitenkin opaskirjallisuuden lisäksi tarvitaan myös aihetta koskevaa kielitieteellistä tutkimusta. Sitä edustaa kesäkuussa 2010 Tampereen yliopistossa tarkastettu Auli Kulkki-Niemisen väitöskirja *Selkoistettu uutinen: Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*.

Kulkki-Niemisen tutkimuskohteena on erityisesti uutisten selkoistaminen. Tavoitteena on selvittää, millaisia kielellisiä keinoja käytetään, kun muokataan uutistoimiston tekstejä selkouutisiksi. Päättökimuongelmaksi tutkija määrittelee sel-

kouutisten erikoispiirteiden kuvaamisen ja vertailun suhteessa yleiskieleen. Samalla tutkija pyrkii myös kuvaamaan selkokielistämistä kirjoitusprosessina. Lisäksi tutkimuksessa käydään läpi selkoviestinnän historiaa, vaiheita, päämääriä ja tulevaisuudennäkymiä.

Kulkki-Niemisen väitöskirja sisältää monipuolisen kuvauksen ajankohtaisesta ja moniulotteisesta problematiikasta. Tutkimussuuntaukseltaan se edustaa funktionaalisesti suuntautunutta lingvististä tekstintutkimusta. Tutkimukseen sisältyy kuitenkin myös viestintätieteisiin, käännöstieteeseen, kirjallisuustieteeseen ja psykologiaan liittyvää käsitteistöä. Kokonaisuudessaan tutkimus on suunnitelmallisesti toteutettu, ja siinä näkyy tutkijan perehtyneisyys ja innostus aiheeseen.

Tutkimus jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisen aineistona ovat neljän suomalaisen selkoviestinnän asiantuntijan haastattelut ja toisen aineistona noin 50 uutistoimiston uutista sekä 50 edellisiin perustuvaa selkoistettua uutista. Haastatteluaineiston analyysissä menetelmänä on sisällönanalyysi, ja raportoinnissa haastattelut rinnastuvat muuhun lähdeaineistoon. Tekstianalyysin menetelmän taustalla puolestaan on funktionaalisen kielitieteen näkemys merkityksenannosta, ja selkotekstien kielellisiä valintoja kuvataan systeemis-funktionaalisen kielioopin mukaisten metafunktioiden kautta.

Tutkimus koostuu kahdeksasta luvusta. Johdantoluvun jälkeen toisessa luvussa käsitellään selkoviestinnän luonnetta eri lähteiden ja haastattelujen kautta, kun taas kolmannessa luvussa

taustoitetaan tekstianalyysiä ja verrataan selkokirjoittamista muunlaiseen tekstin tuottamiseen sekä esitellään funktionaalisen tulkinnan keskeisiä käsitteitä. Luvut neljä, viisi ja kuusi muodostavat varsinaisen empiirisen raportin, ja luvuissa seitsemän ja kahdeksan kootaan tuloksia ja esitetään johtopäätökset.

Lingvistisen tekstianalyysin toteutus luvuissa neljä, viisi ja kuusi on selkeä, ja käytetyt käsitteet ovat toimivia. Eriytisesti lähtötekstin (STT) ja selkoistetun uutisen (SU) rinnakkainen esittäminen tuo analyysille läpinäkyvyyttä. Tutkimuksensa tuloksena Kulkki-Nieminen nostaa esiin useita, eri kielen tasoilla vaikuttavia kielellisiä valintoja, joiden avulla merkityksenantoa voidaan selkeyttää ja näin tuottaa käyttötarkoitukseensa sopivaa selkoistettua tekstiä. Esimerkiksi *ihminen*-sanana käyttö toimijan tarkentamisessa on tyyppillistä selkotekstile (s. 146):

- (1) STT 1.12.1998
Myös lehtilukusalin käyttö on kasvanut.
SU 8.12.1998
Myös lehtilukusaleissa ihmiset käyvät entistä enemmän.

Samoin lukuja jätetään pois ja havainnollistetaan vertaamalla niitä toisiinsa (s. 150):

- (2) STT 10.4.2006
Tutkimuksen mukaan **54 prosentilla** naisista on aina auto käytössään, kun edellisessä tutkimuksessa kuusi vuotta sitten auto oli aina käytössä **47 prosentilla**.

SU 25.4.2006
Yli puolella kortin omaavista

naisista on nykyisin aina auto käytössään. Kuusi vuotta sitten vain **alle puolet** naisista oli autonomistajia.

Myös kuvallisia ilmauksia poistetaan tai puretaan, joskus myös suorista esityksistä, mikä saattaa muuttaa lukijalle referoidusta puhujasta muodostuvaa kuvaa (s. 155):

- (3) STT 31.3.1999
Perinteinen mielikuva auton luvattomasta käyttäjästä on edelleenkin huvikseen ajeleva nuori, joka päättää kaahauksensa pöpelikköön.
-**Tämmöinen joyrider edustaa** kuitenkin **aika pientä ryhmää**, korostaa komisario Vesa Lilja Helsingin poliisilaitoksesta.

SU 13.4.1999
Monilla ihmisillä on se mielikuva, että autovarkaat ovat **nuoria, seikkailevia poikia**. He ajelevat autolla huvikseen. Nuoret ehkä ajavat auton romuksi, tai sitten se saadaan takaisin ehjänä. Poliisin mukaan tällaisia autovarkauksia on kuitenkin melko vähän.

Eriytisesti Kulkki-Nieminen korostaa tekstilajitietoisuuden merkitystä selkoversion tuottamisessa ja myös selkoistamista koskevien ohjeiden laadinnassa. Näin Kulkki-Niemisen tutkimus tuottaa uutta ja relevanttia tietoa sovellettavaksi selkoistamisen kentällä. Tässä mielessä Kulkki-Niemisen selkouutisen erityispiirteitä kuvailevalle tutkimukselle onkin tilausta.

Kuten aina, vahvuuksien lisäksi työssä on kuitenkin myös joitakin heikkouksia. Tällaisena voidaan pitää sitä, että tutkimuksen tavoite on holistinen, ja työ kattaa kaikki mahdolliset kielen piirteet. Tästä seuraa, että analyysissä ei aina päästä kovin syvälle tiettyyn piirteeseen, eikä kaikkiin tarkasteltuihin piirteisiin liittyvää käsitteellistä pohdintaa ja aiempaa tutkimusta voida käydä läpi kriittisesti ja perusteellisesti. Näin tutkimukseen jää pakosta käsitteitä, joiden määrittely jää ohueksi. Tätä vaikutelmaa lisää osaltaan se, että funktionaalinen lähestymistapa ei sen lähtökohtaisuudesta huolimatta aina ole ensisijainen itse analyysissä. Myös kirjoitusprosessi, jonka selvittäminen asetetaan yhdeksi tavoitteeksi, selviää haastatteluaineistosta huolimatta vain välillisesti, eikä kirjoitusprosessin käsitettä työssä käsitellä teoreettisesti.

Teorialuvuissaan tutkija voisi myös paikoin keskusteluttaa lähteitään tehokkaammin ja ottaa selvemmin oman kannan esitettyihin näkemyksiin. Samoin olisi koko työn kannalta hyödyllistä, jos työssä käsitellyt, eri aikoina annetut kotimaiset ja kansainväliset ohjeistukset systematisoitaisiin selkeämmin teoreettisen mallin muotoon (ks. luku kaksi). Tämä toisi mahdollisuuksia selvempään yhteyteen taustoituksen ja empiirisen tutkimuksen välillä, mikä nyt jää hieman vähäiseksi. Ehkä näin olisi mahdollista päästä syvemmälle myös siihen, miksi tietyt kielelliset valinnat on tehty.

Metafunktioittainen käsittely on yksi mahdollinen tapa jäsentää analyysiä, ja se kuuluu funktionaalisen analyysin perusluonteeseen, joten valinta on teoreettisesti perusteltu ja siten ymmärrettävä.

Samalla se kuitenkin tuo työhön jonkin verran toisteisuutta. Vaihtoehtoisikin jäsennysmalleja funktionaaliseen analyysiin olisi voinut pohtia. Kulkki-Niemisen tutkimus antaisi nimittäin mahdollisuuden luoda myös omaa teoriaa siitä, mitä konkretisointi, merkityksen selkeyttäminen ja havainnollistaminen ovat, mihin niillä pyritään, mitkä ovat niiden keskinäiset suhteet ja miten ne suhtautuvat kielelliseen tasoon.

Kaiken kaikkiaan Auli Kulkki-Niemisen tutkimus tuo mielenkiintoista tietoa selkoistamisesta, erityisesti uutisgenren selkoistamisen haasteista. Varsinkin moniäänisyyden käsittelyn ja uutiselle tyypillisen informaatorakenteen haasteet selkoistamiselle on tulkittu oivaltavasti. Kokonaisuudessaan tutkimuksen tulokset vaikuttavat esitettyjen esimerkkien perusteella uskottavilta, ja ne muodostavat tärkeän lisän keskusteluun selkoistamisen periaatteista ja käytännöistä.

MERJA KOSKELA
merja.koskela@uwasa.fi

Lähteet

- KARTIO, JOHANNA (toim.) 2009: *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.
- LESKELÄ, LEEALaura – VIRTANEN, HANNU 2006: *Selkokielen ABC*. – Leealaura Leskelä & Hannu Virtanen (toim.), *Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä* s. 7–14. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.
- VIRTANEN, HANNU 2009: *Selkokielen käsikirja*. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.